

Др Милан Радовановић, историчар

Војводе Путника 15/15, Краљево
m. radowanovic@gmail.com

УДК 061.2(=411.16)(497.1)“1949”

Критичко издање историско-архивске научне грађе: примљено 14. априла 2021.
одобрено 26. новембра 2021.

Записник са конференције Савеза јеврејских вероисповедних општина Југославије, одржане 28. јула 1949. године

По завршетку Другог светског рата идеја стварања интегралне југословенске нације уступила је место настојању да се југословенско друштво хомогенизује на идеолошкој основи. Угледајући се на Совјетски савез, Комунистичка партија Југославије је у темеље новог друштвенополитичког поретка уградила начела марксизма-лењинизма.¹ Једна од последица примене ових начела у пракси било је и строго одвајање државе и цркве. Религија је измештена у сферу приватног живота, без икаквог утицаја на друштвенополитичку стварност. Југословенски комунисти су, међутим, правили јасну разлику између три највеће религије, које су сматране објективним претњама по устројство државе, и мањих верских заједница које су, уколико би се прилагодиле новонасталим околностима, могле да очекују одређену дозу толеранције.² Пружену прилику на најбољи је начин искористила јеврејска заједница.

На челу Савеза јеврејских вероисповедних општина по завршетку рата нашли су се чланови или симпатизери Комунистичке партије Југославије.³ Између централне организације Јевреја у Југославији и државног врха постигнут је прећутни споразум којим је делатност Савеза ограничена на сферу политичког и националног, чиме је идентитет заједнице симболично сведен на његову националну компоненту.⁴ У септембру 1952. године на Шестом

1 Radić, Radmila, *Verom protiv vere: država i verske zajednice u Srbiji 1945–1953*, Beograd 1995, 85–86.

2 Видети: Bоеckh, Katrin, „Vjerski progони u Jugoslaviji 1944–1953: staljinizam u titoizmu”, *Časopis za suvremenu povijest* 2 (2006), 403–431.

3 Ivanković, Mladenka, *Jevreji u Jugoslaviji (1944–1952). Kraj ili novi početak?*, Beograd 2009, 112–113.

4 Будислав Вукас наводи да су Јевреји су у оквирима Краљевине Југославије представљали „етничку групу”, која је представљала својеврсни међукорак ка статусу наци-

конгресу јеврејских вероисповедних општина донета је одлука о уклањању одреднице „вероисповедни” из назива појединачних заједница и Савеза. Ова је измена уследила тек када је процес организованог исељавања у Израел био приведен крају.

Између 1948. и 1952. године, у оквиру ширег процеса насељавања јеврејског становништва из целог света у новостворену државу на Блиском истоку,⁵ Југославију је напустило пет таласа организоване емиграције.⁶ Од приближно 12.500 југословенских Јевреја, колико је преживело Други светски рат, овом приликом је емигрирало њих 7.739 (62%).⁷

Полазило се од претпоставке да ће организовано исељавање довести до спонтане идеолошке хомогенизације заједнице,⁸ како су сви они који нису желели или могли да се прилагоде новој друштвенополитичкој стварности били слободни да напусте земљу. У овом смислу је емиграција у Израел посматрана као кључни искорак у процесу интеграције Јевреја у послератно југословенско друштво.

Челници Савеза јеврејских вероисповедних општина су питање формалних промена и прилагођавање заједнице идеолошкој стварности послератне југословенске државе први пут разматрали пошто је земљу напустио последњи транспорт у склопу другог таласа организованог исељавања.⁹ На седници Извршног одбора одржаној 22. јула 1949. истакнута је потреба да се природа и делатност Савеза и појединачних општина редефинишу тако да буду преваходно национално-културне организације, док би верска компонента њихове делатности пала у други план.¹⁰ Мада су чланови Извршног одбора

оналне мањине, остварен последично новом идеолошком утемељењу социјалистичке Југославије и стварању независне државе Израел. Видети: Vukas, Budislav, *Etničke manjine i međunarodni odnosi*, Zagreb 1978, 54.

5 Neumann, Shoshana, *Aliyah to Israel: Immigration under Conditions of Adversity*, Bonn 1999, 1–5.

6 Детаљније: Радовановић, Милан, „Поједини статистички аспекти организованог исељавања Јевреја из Југославије у Израел (1948–1952)”, *Годишњак за друштвену историју* 2 (2015), 66 (даље: Радовановић, „Поједини статистички аспекти”).

7 Исто, 69.

8 Видети опширније: Радовановић, Милан, „Ционизам и прагматизам – Зашто су се југословенски Јевреји иселили у Израел? (1948–1952)”, *Београдски историјски гласник* 6 (2015), 227.

9 Прва два таласа била су далеко најмасовнија, са укупно 6.558 исељеника, односно 52% послератне заједнице. Видети детаљније: Радовановић, „Поједини статистички аспекти”, 69.

10 Видети: Радовановић, Милан, „Записник са 51. седнице Извршног одбора Савеза јеврејских вероисповедних општина Југославије, одржане 22. јула 1949”, *Годишњак за друштвену историју* 2 (2017), 125–132

Савеза били сагласни да је религија изгубила значај који је у свакодневном животу заједнице имала пре Другог светског рата, битно су се разликовала њихова виђења модела по коме би заједница требало да буде реорганизована. Закључци са ове седнице окупљеним представницима јеврејских вероисповедних општина Југославије представљени су на конференцији одржаној 28. јула 1949. године.

Записник сведочи о свеобухватности процеса преиспитивања сопственог идентитета кроз који је јеврејска заједница прошла непосредно по завршетку Другог светског рата, а посебно у светлу организованог исељавања. Мада ће Шести конгрес јеврејских вероисповедних општина Југославије 1952. године усвојити најмање радикално од предложених решења, разноликост предлога који су озбиљно разматрани показује колико су они припадници заједнице који су остали у земљи желели да се прилагоде њеној новој друштвенополитичкој стварности, али и колики је био суштински значај изглед минималне промене до које је дошло.

Записник се чува у Архиву Јеврејског историјског музеја у Београду, у привременој кутији број 781 (такозвани „Архив Перера“). Седам страна А-4 формата откуцано је на писаћој машини са дијакритичким знацима карактеристичним за српску латиницу. Изузетак чини слово *đ*, уместо кога је доследно коришћена алтернатива *dj*. Ради очувања аутентичности документа, текст је пренет са свим правописним, стилским и грешкама направљеним при куцању. Разрешења скраћеница дата су у угластим заградама.

ZAPISNIK

konferencije Saveza jevrejskih veroispovednih opština FNRJ održane na dan 28 jula 1949 god. u prostorijama Saveza.

Prisutni: pretsednik Saveza Dr. Albert Vajs;¹¹ članovi Izvršnog odbora: Dr.

11 Алберт Вајс (Земун, 3. октобар 1905 – Београд, 4. април 1964) студирао је филозофију, економију и право у Берлину, Паризу, Београду и Загребу. Дипломирао је и стекао титулу доктора правних наука 1928. године на Правном факултету у Загребу. Изабран је за члана Извршног одбора Савеза јеврејских вероисповедних општина и Савеза циониста Југославије. Потпредседник Јеврејске ашкенаске општине Београд постао је 1938. године. Други светски рат провео је у логорима у Немачкој, као резервни официр Краљевине Југославије. После рата је радио при Државној комисији за утврђивање злочина окупатора и његових помагача (1945–1948) и учествовао у припреми и обради југословенског доказног материјала за суђење у Нирнбергу и другим процесима против ратних злочинаца. Од 1947. је као хонорарни наставник био ангажован на Правном факултету у Београду. За редовног професора изабран је 1961. године. Оиграо је једну од кључних улога у обнови Савеза јеврејских вероисповедних општина Југославије после рата. Од 1945. до 1948. године био је потпредседник, а од 1948. до 1964. године

Lavoslav Kadelburg,¹² Isak Mašijah, Aca Levi, Avram Mevorah i David A. Alkalaj;¹³ sekretar Bata Gedalja; pretstavnici opština: Zagreb, Prof. Dr. Arpad Han i David Levi; Sombor, Dr. Mirko Gutman; Novi Sad, Dr. Fišer i Dr. Kenig; Osijek, Leon Cimerman i Herman Goldštajn; Subotica: Dr. Zoltan Lorant i Ladislav Fišer; Rijeka, Saša Karaoglavnović; Beograd: David Alkalaj i Ruben Rubenović; Sarajevo, po ovlašćenju David A. Alkalaj.

Pretsedava: Dr. Albert Vajs, predsednik Saveza

Zapisničar: Bata Gedalja, sekretar Saveza

Pretsednik Dr. Vajs, otvara konferenciju u 15 časova i posle pozdrava prisutnih i konstatacije o zastupljenim opštinama, izlaže cilj današnje konferencije.

Dr. Vajs, - još pre završetka prve alije¹⁴ postavljeno je pitanje organizacione strukture Saveza, njene ev.[entualne] izmene, te problem imovine Saveza. Mini-

председник Савеза. Видети: Рафаиловић, Александар, „Алберт Вајс”, у: *Знаменити Јевреји Србије*, Београд 2011, 50–51 (даље: *ЗЈС*).

- 12 Лавослав Каделбург (Винковци, 26. август 1910 – Београд, 12. децембар 1994) дипломирао је са титулом доктора правних наука 1935. године на Филозофском факултету Универзитета у Загребу. Рат је провео у заробљеништву, из кога је ослобођен почетком фебруара 1945. године. Краће време је служио као судија Окружног суда у Панчеву, постављен је за помоћника јавног тужиоца АП Војводине. Непуних годину дана касније постао је помоћник јавног тужиоца НР Србије. За судију Врховног суда НР Србије изабран је 1951. године. По завршетку рата активно се укључио у рад југословенске јеврејске заједнице. Првобитно је био члан Аутономног одбора за помоћ. Дужност председника овог тела вршио од 1952. године до његовог укидања. Маја 1946. године постао је члан Извршног одбора Савеза. Током председничког мандата Алберта Вајса био је потпредседник централне организације Јевреја у Југославији. После Вајсове смрти 1964. године, Каделбург је изабран најпре за вршиоца дужности, а од априла 1965. године и за председника Савеза. Био је члан егzekутиве Европског и Светског јеврејског конгреса, потпредседник Светског јеврејског конгреса, члан и потпредседник Управе европског савета за јеврејске општинске службе, члан Статутарне комисије Светског јеврејског конгреса. Са места председника Савеза повукао се 1991. године. Опширније видети: Радовановић, Милан, „Лавослав Каделбург“, у: *ЗЈС*, 101–104.
- 13 Давид Алкалај (Београд, 19. октобар 1897) у међуратном периоду вршио је функцију секретара месне ционистичке организације и заменика председника јеврејске вероисповедне општине Београд. Децембра 1939. године именован је за вршиоца дужности председника општине. На овом је месту остао све до априла 1941, када је одведен у заробљеништво. По завршетку рата изабран је за председника ЈВО Београд. У марту 1950. године иселио се у Израел, где се активно укључио у рад Хитахдуг Олеј Југославије. Иницирао је сађење Шуме праведника и радио као шеф Одељења за праведнике у Јад Вашему, односно члан комисије за оцену заслуга кандидата предложених за праведнике. Од 1957. године уређивао је месечник израелске амбасаве у Београду „Израел“, а одређено време је радио и као спикер за српско-хрватски језик радио-станице „Глас Израела“ за иностранство. Видети: Ivanković, *Jevreji u Jugoslaviji (1944–1952)*, 108.
- 14 Алија (хеб. עליה – дословно, уздизање) универзални је назив за чин повратка Јевреја у Палестину односно, после 1948. године, у Израел.

starstvu unutrašnjih poslova FNRJ pokrenulo je u nevezanom razgovoru sa predstavnikom Saveza, drugom Bencionom Levi-em problem organizacione strukture Saveza. Izvršni odbor je u principu formirao svoje stanovište, ali želi da sasluša mišljenje velikih opština. Pri svem tom i današnja konferencija ne predstavlja ništa drugo nego neobavezni drugarski razgovor prisutnih predstavnika opština i Saveza, obzirom da bi samo kongres Saveza mogao doneti formalne odluke i zauzeti definitivna gledišta. Sa tih razloga problemi današnje konferencije ne treba da budu tretirani po opštinama i suviše široko, dok se ne iskristalizuju konkretnije forme.

Gledište Izvršnog odbora Saveza je sledeće: u pogledu statusa Izvršnog odbora je konstatovao da je jevrejska zajednica kod nas od Oslobođenja pre zajednica neke druge prirode, nego verska. Naš rad se izražavao najvećim delom na sektoru socijalo-humanitarnom i na organizaciji iseljenja. Naša zajednica ne bi trebalo da bude tretirana kao verska. Najbliža forma je nacionalno-kulturna jevrejska zajednica. Imamo izvesne karakteristike nacionalne manjine. Verski sektor se ne može zanemariti. Socijalno-humanitarni rad, premda se smanjuje i likvidacijom Joint-a će se svesti na minimum,¹⁵ ima takodje svoj značaj. Izvršni odbor je stao na stanovište da bi odgovarajuća forma bila pretvaranje jevrejske opštine u jevrejska nacionalna udruženja, dok bi Savez postao Savez jevrejskih nacionalnih udruženja. Organizacija bi bila jedinstvena, tj. obuhvatila bi kulturno-nacionalni, socijalno-humanitarni i verski sektor. Ovo bi bila teza za prvu soluciju.

Druga solucija bi bila da se ostane kod sadašnje organizacije, da se do daljeg produži sa sadašnjim sistemom. Razlozi koji govore za status quo jesu: dosadašnja praksa koja je pokazala u radu dosta povoljno i eventualni izgledi na treću aliju.

Treća solucija bila bi izražena u dve paralelne organizacije. Jedna bi obuhvatila nacionalno-kulturni i politički sektor, a druga veroispovedni. Takve organizacije postoje u Češkoj i Madjarskoj. Izvršni odbor smatra da ovakav dualizam, pluralizam, obzirom na mali broj Jevreja ne bi bio celishodan.

Izvršni odbor u svome elaboratu zastupa dve teze:

a/ da se ostane po starom:

b/ da se stvori nova, nacionalno-kulturna organizacija, sa veroispovednim sektorom

Ako bi se ostalo po starom, onda bi se održali novi izbori i donela nova pravila Saveza. Ako bi se stvorila nova organizacija, održao bi se kongres koji je jedino pozvan da donese odluku o likvidaciji Saveza i organizovanju nove formacije. Stav Izvršnog odbora je da se prihvati teza pod b/, tj. da se dodje do nove organizacione forme.

15 Представници JOINT (Jewish Joint Distribution Committee) у Југославију су стигли 1946, да би се повукли крајем 1949. године.

U pogledu imovinskih prilika, podneće se referat Ministarstvu o imovini ugaslih opština.

Ovo su problemi o kojima treba da se drugovi izjasne. Mišljenje je Izvršnog odbora je rezultat jedne diskusije. Sve je to neobavezno. Ni samo Ministarstvo nema još nikakav stav. Sve može da bude još predmetom daljih diskusija i izmena.

Pretsednik Dr. Vajs, - otvara diskusiju.

Dr. Fišer, Novi Sad, - mi nemamo odredjenog statusa. Pita se šta je svrshodno obzirom na mali broj ljudi. Mi treba da budemo jevrejska narodna zajednica, ali ne vidi zašto ne bi moglo ostati ime „opština”

Dr. Kenig, Novi Sad, - zdrava je ideja da se naša organizacija izmeni na narodnoj osnovi. Ne slaže se sa Dr. Fišerom u pogledu naziva opštine. Saglasan je sa predlogom Izvršnog odbora u pogledu postavljene teze.

Dr. Gutman, Sombor, - Savezu treba dati samo novo ruho, tj. odgovarajuće ime, tako u svakom većem bude jevrejsko narodno udruženje toga i toga mesta. To bi odgovaralo u stvari faktičkoj sadržini rada Saveza. Svako takvo udruženje trebalo bi da ima versku sekciju. Nova organizacija treba da nasledi svu imovinu ugaslih i živih opština.

Prof. Dr. Han, Zagreb, - u bitnosti nasledili smo opštine kao što su bile pre rata, koje su se bavile čitavim konglomeratom zadataka. U budućnosti neće biti toliko zadataka. Nije mu jasno kako bi izgledala naša nova nacionalna formacija. Verski element je manje značajan baš obzirom na kategoriju ljudi koji ostaju.

Pretsednik, Dr. Vajs, - daje objašnjenje na neka prethodna pitanja. Mi bismo stvorili udruženje Jevreja po mestima. Možda bi bilo celishodnije da u naziv udje atribut „nacionalno”, „nacionalno-kulturno”, da ne bismo bili vezani nazivom za obim naših zadataka. Najprikladniji naziv bi bio: „Udruženje Jevreja u Beogradu”, a Savez bi imao naziv: „Savez jevrejskih udruženja FNRJ”. Udruženja bi praktično obuhvatila sve one zadatke koje smo i do sada vodili. U pogledu verskog života udruženje bi u stvari administriralo verski život time što bi se omogućio verski rad za one koji to hoće. Verska sekcija bi bila malo autonomno telo koje bi vodilo sve te poslove. U odnosu prema jevrejstvu van zemlje, naš odnos se ne bi promenio prema Svetskom jevrejskom kongresu. Kod većine javnog mjenja jevrejskog u inostranstvu i kod našeg življa u Izraelu nacionalni momenat bi bio primljen sa simpatijom.

David Levi, Zagreb, - kod nas nema neke verske problematike, a ipak je naša zajednica zasnovana na veroispovesti. Najvažnije poslove: socijalne i organizaciju ali je obavljamo sa legitimacijom jevrejske veroispovedne opštine. Ne uvidja potrebu za nekim radikalnim izmenama. Uskoro će socijalni rad potpuno opasti i kad se Joint bude povukao, opštine će vegetirati, te sem verskog života opštini neće drugo ostati. Raspoloženje kod našeg gradjanstva u pogledu ovog novog problema je sasvim nepoznato. Problem rada jednog jevrejskog narodnog, jevrejskog

kulturnog udruženja je komplikovano. Ima razumevanja za mišljenje Dr. Fišera da ostanemo jevrejska opština koja radi sve zadatke. Najbolje bi bilo znati intencije naših vlasti, jer smo mi poslednji koji bismo hteli nešto drugo, a ne ono što narodne vlasti hoće. Sa 12.000 Jevreja živeli smo kao kad je bilo 75.000, uvek u skladu sa interesima naše zemlje i naših naroda. Ne vidi zašto je potrebno izvršiti radikalne izmene kad su manje mogućnosti za kulturni rad, a socijalni rad se veoma smanjuje. Za jevrejski kulturni rad teško će se naći dovoljno ljudi, omladine nemamo koja bi se time bavila, pošto je takva omladina u Izraelu. Ona pak omladina koja je ostala nalazi se na dobrom mestu, ali nema interesa za takav rad. Osnovno je: šta je svrha, da se ove promene traže ili ne. Samo veroispovedna opština stoji pod zaštitom ustavnih propisa. Ako budemo svoj rad podveli pod propise zakona o udruženjima, onda je to nešto sasvim drugo. Ne treba pitati. Mi smo odgovorni za rad u opštinama i za njihovu egzistenciju. Treba još da se konsultujemo, da ne bismo rušili ono što postoji, ako unapred ne znamo ono na čemu ćemo novo sagraditi.

Prof. Dr. Han, Zagreb, - smatra da drug Levi nije u pravu, kao veli, da smo mi pozivom na Ustav mogli raditi sve poslove i da nije verski titulus taj osnov koji je nama omogućio rad na svima sektorima. Naš titulus je saglasnost naših narodnih vlasti da to radimo. Medjutim i on se pita: koje su intencije vlasti i čemu ove promene?

Andrija Remenji, Zagreb, - vlasti su se obratile nama, misleći da mi znamo najbolje raspoloženje Jevreja. Ali kao što i drug Dale (David, prim. M.R.) Levi veli, u Zagrebu je stvar vrlo komplikovana, niti mi znamo raspoloženje naših ljudi u pogledu potrebe za tim promenama. Misli, da bez konsultovanja našeg građanstva na možemo doneti nikakve odluke.

Dr. Zoltan Lorant, Subotica, - kada se govori o potrebi stvaranje jevrejskog narodno ili narodno-kulturnog udruženja, treba imati u vidu da je u Subotici osnovano kulturno udruženje Jevreja i muzičko društvo „Hakinor”. U Subotici su postojala hrvatsko i srpsko kulturno udruženje koja su rasturena i sada se verovatno i naše udruženje doći na red, jer takvo udruženja sa gledišta frontovskoga rada, ukoliko njihov rad nije na nekom jeziku nacionalne manjine, nemaju nikakav razlog postojanja. Stoga misli da sadašnji status ne treba menjati i da treba zadržati opštine koje će imati sekcije za nacionalni, kulturni, socijalni i verski rad. Po sebi se razume da je druga stvar ako narodne vlasti traže promene.

Leo Cimerman, Osijek, - za promene moramo imati principijelnu saglasnost našeg življa. Važno je znati stav naših narodnih vlasti prema promenama. Istina je da naš živalj radije prihvaća kao bazu jevrejsku nacionalnost nego jevrejsku veroispovest. Postavlja pitanje kakav će odnos biti naših narodnih vlasti prema novoj organizaciji.

Pretnednik, Dr. Vajs, - odnos izmedju narodnih vlasti i nas bio je svagda vrlo dobar. Nema razloga da se taj odnos izmeni. U činjenici da se traže naše sugestije je znak da vlasti žele da povedu računa o nama i da imaju u vidu naše želje, te mi-

sli da će one u najvećoj meri usvojiti naše sugestije. Ukazuje na to da premda naš status nije potpuno rasčišćen ipak je prevagnuo nacionalni momenat. Kao primer navodi: Kongres KPJ kada se naglasila jevrejska narodnost delegata, Jevreja; deklarisanje jevrejske narodnosti kod popisa i izdavanja ličnih karata; re-emigracija u Izrael, kada je naglašena jevrejska narodnost u svima katima iseljenika.

Aca Levi, - vlasti traže, po njegovom mišljenju promene zato, što je prošlo već više godina što Savez radi izvesne poslove koje druge verske zajednice nisu radile, kao što je socijalni rad. Verski momenat ne može se uzeti kao merodavan, obzirom na kvalitet ljudi koji ostaju u jevrejskoj zajednici kod nas i veći broj Jevreja bi se interesovao za tu zajednicu kada ne bi bio verski momenat naročito naglašen. Opština je jedan nepopularan pojam. Ako je tačno da se nećemo baviti socijalnim i da ćemo se malo baviti nacionalno-kulturnim radom, ona je još tačnije da ćemo se najmanje baviti verskim radom. Promena imena znači nešto naprednije i savršenije. Država i narodna vlast neće sprečavati rad ma na kom sektoru bilo, pa ni na verskom.

Pretsednik, Dr. Vajs, - objašnjava da je jasno da na naš status kao građana ne utiče činjenica da li smo mi pripadnici verske ili nacionalne zajednice bi se znatno izmenio. Pravni odnos pak jevrejske zajednice bi se znatno izmenio. Ona bi došla pod propise Zakona o udruženjima. Vlasti naše, koje se nikada ne drže samo apstraktnih principa izraženih u zakonskom tekstu, već života, imaće razumevanja sve potrebe naše zajednice. U pogledu prenosa prava vlasništva na imovini bilo bi svakako dogovora sa vlastima.

Saša Karaoglanović, Rijeka, - smatra da će biti vrlo teško da nova udruženja rade kao što su to radile opštine, budući da će se na novu organizaciju primeniti striktno propisi Zakona o udruženjima.

Prof. Dr. Han, Zagreb, - nije slučajno da je pokrenuto pitanje našeg statusa. Baš je stav naših vlasti pokazalo veliku benevolenciju i razumevanje te su tako i rešavane mnoge stvari koje nije rešila nijedna zajednica. Misli, da se naš problem neće moći rešiti ni na bazi udruženja ni na verskoj bazi. Mi smo specijalna formacija. I kada bismo sazvali masovne zborove ne bismo uspeli da iskristalizujemo jedinstveno rešenje.

Dr. Lavoslav Kadelburg, - hteli bi mi ili ne, mi smo se pretvorili u novi kvalitet. Mi sami moramo da damo novu organizacionu formu. Mi sami zaziremo od toga da sami svoje sopstvene stvari rešavamo. Ovde se radi o skupini koja ostaje ovde, a koja se deklarirala kao nacionalna. Nova organizacija će moći da radi i dalje socijalne i druge zadatke.

David A. Alkalaj, - iako ostaje načelno kod stava koji je zauzeo u Izvršnom odboru Saveza, stava koji predstavlja jednodušno gledište svih članova Izvršnog odbora, današnja konferencija daje povoda da se sa odlukom ne hita, da se o problemu diskutuje sa merodavnim faktorima, da se saznaju tačno intencije vlasti kao

i njihove želje, da se ispita i dalje raspoloženje našeg gradjanstva, te da se u tome pravcu daju potrebna ovlašćenja našem pretседнику, radi непосредног контакта са надлежним факторима. У решавању тога проблема треба да учествујемо не само као припадници јеврејске заједнице, имајући у виду јеврејске интересе, већ и као трудбеници ове земље, водећи рачуна и о државним интересима, потсећајући да је јеврејски проблем врло деликатан када се гледа нај из иностранства, било оно према нашој земљи пријатељско или непријатељско.

Претседник, Др. Вајс, - закључује дебат, за коју вели да је била врло корисна, те је мишљења да у елаборат Извршног одбора треба унети и сва мишљења другова на овој конференцији. Сугестије изнете данас су драгоцене и о свима примедбама треба водити рачуна. Констатује да је код већине другова преовладало гледиште да дође до промене организационог облика наше заједнице, да се нагласак са верског елемента став на национално-културни и да тај облик претставља јединствену формацију. Захваљује свима присутнима на уčešћу на овој конференцији и изјављује да ће Извршни одбор у својим разговорима с надлежним факторима имати у виду дискусију на конференцији.

Конференција је закључена у 18 часова.

Секретар
(потпис нечитак)

Претседник